

*Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:
Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.*

HERRI AUZITEGIA, BIZIMODU JASANGARRIAK IZATEKO ESKUBIDEAREN ALDE

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan

Egungo eredu energetikoak ondasun komunak merkaturatzen ditu, eta horrek giza eskubideak larriki urratzea eragiten du. Ardatz honek urraketa horiek agerian jartzea du xede, desparekotasuna eta diskriminazioa eragiten baitituzte munduaren Iparralde zein Hegoaldean. *Bizitza jasangarriak izateko eskubidearen aldeko Herri Auzitegi* honetan (aurrerantzean, *Herri Auzitegia*) aurkeztutako kasuek energiaren merkaturaren liberalizatzearen ondorio lazarriak erakusten dituzte, baita horiek pertsonen bizitzan (bereziki emakumeen bizitzan) eragindako inpaktuak ere.

Fiskaltzaren arabera, bi kasuen egitateak aztertu eta gero, eta Giza Eskubideen Nazioarteko Zuzenbidean eta Nazioarteko Zuzenbide Humanitarioan agertzen diren estandarren arabera, ondoriozta daiteke nahikoa elementu daudela xedatzeko honako hauek erantzuleak direla:

1. Nafarroako Foru Erkidegoa eta Espainiar Estatuko Gobernuak, energiarako eskubidea urratzeagatik, Rosak, Santiagok eta haien alabak bizitza duina izateko duten eskubideari dagokionez.

Iberdrola, bere praktikaren bitartez giza eskubideak urratzen dituelako.

Marokoar Estatuak, saharar herriak autodeterminatzeko eta energia-burujabetzarako duen eskubidea urratzen duelako.

Mendebaldeko Saharako lurralde okupatuan diharduten energia-enpresak, Nazioarteko Zuzenbide Humanitarioa eta Giza Eskubideena ez betetzeagatik.

Espainiar Estatuak, energia-enpresa horiek ez erregulatu eta erantzukizun zibila eta penala ez eskatzeagatik –egoitza Espainian baitute–, eta deskolonizazio-prozesurako nazioarteko hitzarmenak ez betetzeagatik.

Akusazio-idazki hau lau ataletan banatuta dago: lehenengo atalean, bi kasuen egitate nagusiak laburbildu, eta horiek gertatu zireneko testuingurua azaltzeko aurkeztuko dugu. Bigarren atalean, kasu bakoitzean aplikatu daitezkeen marko juridikoa azalduko dugu. Hirugarrenean, aldiz, kasuen azterketa juridikoa egingo dugu, giza eskubideen eta feminismoaren ikuspuntutik. Amaitzeko, laugarren atalean, *Herri Auzitegiari* eskatutako diogu aurretik identifikatu ditugun subjektuen erantzukizuna ezartzeko eta banakoei zein kolektiboari dagokien ordaina zehazteko.

I. Epaitutako egitateak

Atal honetan aurkeztuko ditugun egitateak bai kasu bakoitzaren fitxan, bai Mònica Guiteras adituaren txostenean bildutako informazioaren laburpena dira.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

Kasua: Mendebaldeko Sahara

Kasuaren laburpena

Saharar herriaren kasuak harreman zuzena du Marokoko Estatuak Mendebaldeko Saharako lurralde okupatuan energia berriztagarrien instalazioak ilegalki jarri izanarekin. Marokok energia-baliabideak ustiatu eta espoliatzeak saharar herriak baliabide horiek erabiltzeko duen eskubidea urratzen du, baita haien lurraldeko jarduera ekonomikoen inguruan erabakitzeo eskubidea ere. Eskubide horiek lotura zuzena dute beste eskubide batzuekin, hala nola bizitza duina izatea, osasun eta osotasun pertsonala izatea, autodeterminazioa eta identitate kulturala bermatzea, adierazpen askatasuna, politikoki elkartu eta parte hartzea, berdintasuna izatea eta ez diskriminazioa, eta justizia lortu ahal izatea.

Kasu honek erakusten du enpresa transnazionalak¹ modu orokorrean ustiatu eta espoliatzen dituztela baliabide naturalak Mendebaldeko Saharako lurralde okupatuan, Marokoko Estatuak baimenak ematen dizkien bitartean. Jarduera horiek Europar Batasunak eta Espainiar Estatuak Afrikako iparraldean bultzatzen duten politika energetiko neoliberalaren parte dira, eta bereziki Mendebaldeko Saharan eragiten dute, Marokoren kontrolpean, baliabideen ustiapena eta horren ingurune-inpaktua eta inpaktu sozial eta ekonomikoa ezkututzen baitituzte².

Marokoren okupazioa, errepresioa eta ustiapena Mendebaldeko Saharan

Mendebaldeko Sahara 1976az geroztik okupatutako lurraldea da, Marokok indar militar eta administratiboa erabili baitu hori kontrolatzeko. 1991. urtean Polisario Fronteak eta Marokok su-etena sinatu bazuten ere, indarkeriak, militarizazioak eta errepresio politikoak aurrera jarraitzen dute. Gainera, 1975az geroztik, Marokok ilegalki ustiatzen ditu Mendebaldeko Saharako baliabide naturalak (itsasaldekoak eta meatzeetakoak), eta onurak okupazioa mantentzeko erabiltzen ditu³. Testuinguru horretan, saharar emakumeak oso lan aktiboa egiten ari dira Marokoren okupazio-politikaren interes ekonomikoa salatzen⁴.

Europar Batasuna Marokoren kide komertzial handiena da (harekin egin zuen Marokok 2015ean bere komertzioaren % 55,7), eta akordio komertzial horien onuradun nagusiak Espainiar eta Frantziar Estatuak izan dira. Bestalde, 2000. urteaz geroztik, Marokoko erregeak ia 1.000 akordio komertzial sinatu ditu Afrikako hainbat herrialderekin⁵. Energia berriztagarriak sektore energetikoaren merkatu-hobi berria dira⁶.

1 *Transnazional* eta *multinazional* terminoak bereizi gabe erabiliko ditugu.

2 Ikus Mònica Guiteras adituak egindako *Eje Modelo Energético* txosteneko (aurrerantzean, "Mònica Guiterasen txostena") 6. orrialdea eta hurrengoak.

3 WESTERN SAHARA RESOURCE WATCH (WSRW), "Graduados saharauis sin trabajo protestan en Rabat", 2010, 2017ko azaroaren 22an begiratua, helbide honetan: <http://www.wsrw.org/a197x1542>.

4 I. MENDIA AZKUE; G. GUZMÁN ORELLANA, *En tierra ocupada. Memoria y resistencia de las mujeres en el Sáhara Occidental*, UPV/EHU, HEGOA institutua (Emakume Sahararren Aldeko Euskadiko Sareak ere parte hartu du), 2016, 47. or.

5 C. GAFFEY, "Why has Morocco rejoined the African Union after 33 years?", *Newsweek*, 2017, 2017ko abenduaren 21ean begiratua, helbide honetan: <http://www.newsweek.com/morocco-african-union-western-sahara-551783>.

6 Ikus Mònica Guiterasen txosteneko 6. orrialdea.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

Kasuaren egitateak

2010. urtean, Marokok Energia Eolikoaren Plan Integratua sortu zuen eta, besteak beste, sei parke eoliko eraikitzea adostu zuen⁷, horietariko bi Mendebaldeko Saharako lurralde okupatuan⁸. 2016an, Marokoko Elektrizitate Agentziak (ONEE) lizitazioa argitaratu gabe 4 urte igaro eta gero, bost parke eoliko (lurralde okupatuko bi parkeak barne) eraikitzeko proiekturako baimena eman zien Siemens Wind Power⁹, Enel Green Power¹⁰ eta Nareva Holding¹¹ enpresei. Bai Siemensek, bai Enelek, proiektua 'Marokon' dagoela adierazi zuten, hau da, ez zituzten Maroko eta hark ilegalki okupatzen duen lurraldea bereizi¹². **Bost parke eolikoak (lurralde okupatuko biak barne) 2017 eta 2020 urteen artean abian jarriko direla aurreikusi da¹³.**

Beste alde batetik, 2016an dokumentatu zen Fom El Oued hirian Siemens 22 turbina daudela¹⁴, eta Marokoko Estatuaren enpresak lurralde okupatuko fosfata esportatu ahal izateko behar duen energiaren % 95 ekoizten dutela turbina horiek¹⁵. Agertoki horretan, sahararrek bizibide duinak izatea galarazten duten elementuetan sakontzen da, bai lurraldea okupatuta dutelako, bai ezinezkoa zaielako beren baliabideak erabiltzea eta, hortaz, errentak sortzea. Baliabide ekonomiko urriak dituzte, eta horien menpe dago elikadura, osasun-zerbitzuak, edateko ura, energia edota sendagaiak izatea¹⁶.

Ildo horretan, energiaren eskuragarritasunari dagokionez, sahararren baldintzak nahikoa prekariorak dira¹⁷. Horrez gain, sahararrek erabakitze eskubidea urratua dutela argi ikusi zen ACA Power

7 ROYAUME DU MAROC, "Integrated Wind Energy Generation Program". Programa horrek adierazten du bi fasetan eraikiko direla; lehena dagoeneko martxan dago Tazan, Marokoko iparraldean. Iturria: WESTERN SAHARA RESOURCE WATCH (WSRW), *Energía para el expolio. Lo que Marruecos y Siemens esconden en COP22, Marrakech*, op. cit., 8. or.

8 WESTERN SAHARA RESOURCE WATCH (WSRW), *Energía para el expolio. Lo que Marruecos y Siemens esconden en COP22, Marrakech*, op. cit., 8. or.

9 Haize-turbinak manufacturatzeko enpresa daniarra. 2011 urtean banandu egin zen eta Alemanian jarri zuen egoitza. 2016an, Gamesa enpresa espainiarrarekin fusionatu zen. Iturria: <https://www.siemens.com/global/en/home.html>

10 Enel Taldearen parte da, energia berriztagarrien sektorean lan egiten duen eta egoitza Italian duen enpresa multinazionala. Iturria: <https://www.enelgreenpower.com/>

11 Marokoko enpresa bat da, energiaren sektorekoa, "Société Nationale d'Investissement" Inbertsio Enpresa Nazionala eta Mohammed VI Marokoko erregearen ondasuna. Iturria: <https://www.engie.com/en/journalists/press-releases/engie-and-nareva-partnership/>. Ikus WESTERN SAHARA RESOURCE WATCH (WSRW), *Energía para el expolio. Lo que Marruecos y Siemens esconden en COP22, Marrakech*, op. cit., 11. or.

12 *Ibid.*, 8. or.

13 *Ibid.*

14 J. McKENNA, "Analysis - Siemens criticised over Western Sahara project", 2017ko urriaren 14an begiratu, helbide honetan: <https://www.windpowermonthly.com/article/1178474/analysis---siemens-criticised-western-sahara-project>.

15 Ikus <https://www.ormazabal.com/es/sobre-nosotros/donde-estamos>. WESTERN SAHARA RESOURCE WATCH (WSRW), *Energía para el expolio. Lo que Marruecos y Siemens esconden en COP22, Marrakech*, op. cit., 4. or. Horrez gain, egoitza Europako herrialdeetan duten eta aktiboki parte hartzen duten beste enpresa transnazional batzuk ere aipatzen dira, hala nola Ormazabal enpresa (Bizkaian du egoitza), turbina horiek eraikitze tresneria eman baitzuen. Horren inguruan, ikus aurretik aipatutako *Energía para el expolio* txosteneko 21. orrialdea.

16 Ikus Mónica Guiterasen txosteneko 11 eta 14. orrialdeak, eta ikus ere SECRETARY-GENERAL, *Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara. S/2017/307*, Security Council UN, 2017, 2017ko urriaren 26an begiratu, helbide honetan: https://minurso.unmissions.org/sites/default/files/unsg_report_10_april_2017.pdf.

17 *Ibid*, Mónica Guiterasen txostena.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

enpresak galdeketa-prozesua egin zuenean lurralde okupatuko bi gunetan (Aaiunen eta Bojadorren) eguzki-planta bat jartzeari buruz, sahararrak ez baitzituen kontuan hartu¹⁸.

Kasua: Nafarroa

Kasuaren laburpena

Rosa Felgar, Santiago Rubio eta haien bi urteko alabaren kasua¹⁹ bizitzak eta osasunak jasaten dituzten eraginekin lotuta dago, gehiegizko esfortzua egin behar baitute oinarrizko energia-beharrizanak asetzeko eta, ez ordaintzeagatik, etxeko elektrizitatea moztua izateko arriskua baitute. Halaber, hainbat oztopori egin behar izan diete aurre Nafarroako Foru Erkidegoko babes sozialerako mekanismo instituzionalen laguntza jasotzeko. Egitate horiek argi erakusten dute energiako eskubidea ukatua izan zaiela; gainera, eskubide horrek harreman zuzena du honako eskubide hauekin: bizi-maila eta etxebizitza egokiak izatea, osasuna eta osotasun pertsonala izatea, berdintasuna izatea eta ez diskriminazioa, informazioa izatea, parte hartu ahal izatea, justizia lortu ahal izatea eta haurrek babes berezia jasotzea.

Kasu horrek erakusten du Espainiar Estatuan pobrezia edo ahultasun energetikoa bizi duten familiek egoera larria bizi dutela gaur egungo eredu energetikoaren ondorioz (fosilen menpekoa, zentralizatua, oligopolikoa, patriarkala eta ekozida), eredu horrek enpresa pribatu handiei ematen baitie lehenetsuna, pertsonen beharrezan eta bizitzaren jasagarritasunaren gainetik.

Pobrezia eta ahultasun energetikoa Espainiar Estatuan eta Nafarroako Foru Erkidegoan

Rosa, Santiago eta haien alabaren egoera ez da kasu isolatua, hau da, energiako eskubidea ukatzeak dakarren egiturazko problematika erakusten du. Izan ere, testuinguru honetan, ondasun komunak merkaturatzen dira, energiaren sektorea ez dago behar bezala erregulatuta, energiaren prezioa etengabe igotzen ari da, langabezia altua da, lana prekario bihurtzen ari da eta, gainera, horrek eragin berezia du emakumeengan²⁰.

Estatistikek erakusten dute *Europar Batasuneko populazioaren % 11k (50 eta 125 milioi pertsonaren artean) eta Espainiar Estatuko etxebizitzaren % 11k (5,1 milioi pertsona) ez dutela diru nahikorik etxea bero mantentzeko*²¹. Nafarroan, gutxi gorabehera *96.000 pertsonak* bizi dute pobrezia energetikoa; pertsona horien % 30,2 Iruñean bizi da²². Bestalde, 2016ko otsaila eta urria bitartean, egunean 1,25

18 Ikus Mònica Guiterasen txosteneko 22. orrialdea.

19 Mònica Guiterasen txosteneko 1. orrialdean adierazitakoaren arabera.

20 Puntu horretan sakontzeko, ikus Mònica Guiterasen txosteneko 3. orrialdea eta hurrengoak. Esate baterako, pobrezia energetikoaren beste faktore bat da etxeetako efizientzia energetiko falta, eta Nafarroan horrek bereziki eragiten du alokairu sozialeko etxebizitzetan. Ikus I. GONZALEZ PIJUAN, *Desigualdad de género y pobreza energética. Un factor de riesgo olvidado*, Mugarik Gabeko Ingeniaritza, 2017, 2017ko urriaren 22an begiratua, helbide honetan: <https://esf-cat.org/wp-content/uploads/2017/09/ESFeres17-PobrezaEnergeticaIDesigualdadGenero.pdf>.

21 S.-N. BOEMI; G. PANARAS; A. M. PAPADOPOULOS, "Residential Heating under Energy Poverty Conditions: A Field Study", *Procedia Environmental Sciences*, vol. 38, 2017 (Sustainable synergies from Buildings to the Urban Scale), 1. or.; S. TIRADO HERRERO ETA BESTE BATZUK, *Pobreza, vulnerabilidad y desigualdad energética. Nuevos enfoques de análisis*, Asociación de Ciencias Ambientales, Madril, 2016, 14. or., 2017ko azaroaren 30ean begiratua, helbide honetan: https://www.ecestaticos.com/file/45aae51d7181a4dd96418a571b2e71ec/1496831519-estudio-pobreza-energetica_aca_2016.pdf.

22 Ikus Mònica Guiterasen txosteneko 5. orrialdea.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

aldiz geldiarazi zen energiaren hornidura mozteko prozedura²³, baina Nafarroan pobrezia energetikoaren aurka egiten diren ekintzak ez dira nahikoa²⁴.

Kasuaren egitateak

2010az geroztik, Rosa eta bere familia ahultasun egoeran daude. Izan ere, ez Rosak ez Santiagok ez dute lan ordaindu duinik, eta horrek ekarri die oinarrizko zerbitzuez (ura eta argia, esaterako) hornitzeko faktura altuak ezin ordaindu izatea. Iruñean alokatzen duten etxebizitzan, uraren zerbitzua lekuko enpresa mankomunatu batekin dute kontratatua, eta fakturaren % 90 ordaintzeko laguntza jasotzen dute. Zentzu horretan, ez dute arazorik izan ez ordaintzeagatik, eta ez zaie hornidura moztu. Elektrizitatea eta gasa, aldiz, enpresa pribatu batekin, Iberdrolarekin, dituzte kontratatuta, merkatu libreko tarifa batean; hau da, enpresak berak erabakitzen du prezioa.

2017ko martxo-apirilean, ez ordaintzeagatik Iberdrolaren lehen mezuak jaso zituztenean, Rosak Iruñeko Udaleko gizarte-zerbitzuetara jo zuen eta hainbat gestio egin zituen elektrizitatearen hornidura ordaindu ahal izateko laguntza publikoa eskatzeko. Bere eskaerari erantzunez, honako hau adierazi zion gizarte-langile batek Rosari: (I) hornidura-mozketaren abisuari itxaroteko; (II) Udalak ordaintzeko falta ziren fakturretako 2 soilik ordainduko zituela larrialdietako funtsaren bidez; gainera, funts hori mugatua dela eta, beraz, ez zizkiela faktura gehiago ordainduko²⁵; eta (III), aurreratzean arazo bera izanez gero, gizarte-zerbitzuetan elektrizitatearen hornidura mozteko data atzeratzea besterik ezin zutela egin eta, hortaz, Rosak Iberdrolarekin negoziatu beharko zuela ordainketa. Hala, familiak hornidura-mozketaren abisuari itxaron zion eta Udalak bi fakturak ordaindu zituen.

Kasuaren dokumentazioa aztertuta, ikus daiteke Rosak eta Santiagok ez dutela elektrizitatearen hornidura ordaintzeko bereziki diseinatutako gizarte-laguntzarik. Hori dela eta, laguntza publikoak bi faktura besterik ez zituenez ordaindu, Iberdrolarekin zuten zorra zatikatzerara behartuta egon ziren, hori baitzuten aukera bakarra atzeratutako fakturak ordaintzeko eta, horrela, Iberdrolak hornidura ez mozteko. Azken bi urteotan ez zaie hornidura moztu, Espainiar Estatuko legediaren arabera, atzeratutako fakturak ordainduz gero, ez delako hornidura moztu behar. Edonola ere, garrantzitsua da azpimarratzea haien aurreko etxean gutxienez 4 aldiz moztu zitetela hornidura.

Esandakoaren ondorioz:

1. Ziurgabetasun eta presio garaia bizi izan zuten mozketaren abisuaren zain zeudenean. Horrek guztiak ezintasuna, estutasuna, lotsa eta amorrua eragin zizkien.
Energiaren kontsumoari uko egin behar izan zioten, hau da, beste oinarrizko beharrian batzuk ase gabe utzi behar izan zituzten ordaindu gabeko fakturak zatika ordaindu ahal izateko.
Rosak tratu iraingarria jaso zuen Udalaren aldetik.
Larrialdietako funtsa berriro erabiltzeko aukera galdu zuten, eta horrek ahultasun egoera are larriagoa ekarri zien.

23 I. MARTÍNEZ LOREA; L. MARTÍNEZ SORDONI, *Estudio exploratorio para establecer las bases de un análisis sistemático de la pobreza energética en la ciudad de Pamplona-Iruña*, op. cit., 45. or.

24 Ikus Mònica Guiterasen txosteneko 6. orrialdea.

25 Rosak duen informazioa ikusita, segurta dezakegu familiari ez zitzaiola pobrezia energetikorako funtseko dirua eman.

*Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:
Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.*

II. Urratutako marko juridikoa

Espainiak eta Marokok berretsitako giza eskubideen tratatuek hainbat betebeharrak ekartzen dizkiete estatu horietako buruei –autonomietako eta lekuko erakundeak barne–, giza eskubideak errespetatu, babestu eta bermatzeko. Espainiar Estatuan, indarrean dagoen Konstituzioaren (aurrerantzean, “EK”) 96.1 artikulua arabera, giza eskubideen tratatu bat berretsiz gero, hori barne ordenamendu juridikoaren parte bihurtzen da²⁶. Bestalde, Marokok indarrean duen Konstituzioak hitzaurrean adierazten du konpromisoa duela “nazioarteko hitzarmenetatik datozen printzipio, eskubide eta betebeharrekin” eta, horrez gain, “giza eskubideei eta nazioarteko zuzenbide humanitarioari dagozkien sistemak babestu eta sustatzeko” ardura duela²⁷.

Marokori Mendebaldeko Saharako gertaeren erantzukizuna eskatzen zaio nazioartean; garrantzitsua da azpimarratzea eskaera horren oinarria dela Marokok lurralde horretan ez duela ez eskumen ez subiranotasunik²⁸, baina benetako kontrola duen edozein lurralde zein populaziotan giza eskubideen hitzarmenak aplikatzeko ardura duela²⁹. Hain zuzen ere, Mendebaldeko Saharan, lurralde okupatuan, benetako kontrola du³⁰.

Honako tresna legal hauek izan dira urratuak ikertzen ari garen bi kasuetan (hurrengo atalean zehaztuko dugu nola garatzen diren tresna horiek jurisprudentzian eta doktrinan, horietan oinarritzen baita salaketa):

Nazio Batuen Erakundearen markoan (Marokori eta Espainiari aplikatu dakiokkeen)

- Eskubide zibil eta politikoen Nazioarteko Ituna (1966).

Eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalen Nazioarteko Ituna (1966).

Emakumeen kontrako diskriminazio era guztiak ezabatzeko Konbentzioa (1979).

Arraza-bereizkeria mota guztiak ezabatzeko Nazioarteko Konbentzioa (1965).

Haurren eskubideei buruzko Konbentzioa (1989).

26 Espainiar Konstituzioko 96.1. artikulua. Halaber, Konstituzioko 10.2 artikulua beste tresna batzuk interpretatzeko iturri gisa erabiltzen da, lotesleak ez badira eta barne-mailako zuzenbideko xedapenei edukia emateko balio badute. Ikus et. al., STC 53/1985, STC 242/1994 eta STC 107/1984 epaiak.

27 NBE, *Documento básico que forma parte de los informes presentados por los Estados partes*. Maroko. NBEen dokumentua, *HRI/CORE/MAR/2012*, 2012.

28 Hala ezarri dute, behin eta berriro, honako hauek: (I) Nazioarteko Justizia Auzitegiak, Mendebaldeko Saharari buruzko kontsulta-irizian, 1975ean; (II) Europar Batasuneko Justizia Auzitegiak, Areto Handiko 2016ko abenduaren 21eko epaiaren bidez, C-104/16 P kasuan; Auzitegiko abokatu nagusiak, 2018ko urtarrilaren 10ean; Hegoafrikako Auzitegi Gorenak (Eastern Cape Local Division, Port Elizabeth), 1487/17 kasuaren ebazpenean; (III) Afrikako Batasunaren Aldeko Erakundearen Estatu eta Gobernuburuaren Batzarrak, 1981eko 103 AHR/Res.; (IV) Gizakien eta Herrien Eskubideen Afrikako Batzordeak, 2012an Saharako Errepublika Arabiar Demokratikoa bisitatu zuenean egindako txostenean; (V) NBEko Giza Eskubideen Batzordeak, 31. Txosten Nagusian, 10. paragrafoan; eta (VI) NBEko Biltzar Nagusiak, 1979ko 34/37 Ebazpenean eta 1978ko 2458 Ebazpenean.

29 Kontrol eraginkorri buruz, ikus Nazioarteko Justizia Auzitegiaren Kontsulta-irizia Palestinar Lurralde Okupatuan Eraikitako Harresiaren Ondorio Juridikoei Buruz, 2004, 112. paragrafoa.

30 Mendebaldeko Saharan, Marokok 100.000 tropa militar ingururekin ezartzen du kontrola. Horri buruz, ikus Hegoafrikako Auzitegi Gorena (Eastern Cape Local Division, Port Elizabeth), 1487/17 kasua, 23. paragrafoa. Ikus ere: S. ZUNES; J. MUNDY, *Western Sahara. War, Nationalism, and Conflict*, Syracuse University Press, 2010, 261. or.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

Herrialde eta herri kolonialei independentzia emateari buruzko Adierazpena (1960).

Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala (1948).

Nazioarteko Zuzenbide Humanitarioaren tresnak

- 1949ko Genevako lau Hitzarmenak eta horien 1977ko Protokolo Gehigarriak.
Lurreko gerraren lege eta ohiturei buruzko Hitzarmena (1907).

Afrikar Batasunaren markoan (Marokori aplikatu dakiogena)

- Afrikar Batasunaren akta eratzaila³¹.

Marokoko legeria

- Marokoko Erresumako Konstituzioa (2011).

Europar Batasunaren markoan (Espainiari aplikatu dakiogena)

- Giza Eskubideak eta Oinarritzko Askatasunak Babesteko Hitzarmena (1979).

Europar Batasuneko Oinarritzko Eskubideen Gutuna (2000).

Europako Gutun Soziala (1961).

Zuzentarauak: 2009/72/CE, 2009/73/CE eta 2012/27/CE.

Kontsumitzaileen Eskubideen Europako Karta (2008).

Espainiar Estatuko legeria

Estatuko legegintzaren markoari dagokionez, 1978ko Konstituzioari soilik egingo diogu erreferentzia, Mònica Guiteras adituaren Txostenak zehaztasunez aztertzen baititu energiaren erregulazioaren gabeziak.

Nafarroako Foru Erkidegoko arauak

1. Abenduaren 14ko 15/2006 foru-legea, gizarte-zerbitzuei buruzkoa.

III. Akusazioaren arrazoi orokorrak

Energia eta energia-burujabetzarako eskubidea lortzeko eta edukiz betetzeko balio duten giza eskubide estandarretan oinarritzen da akusazio hau, eta justizia energetikoari dagozkion beste eskubide batzuk ere hartzen ditu kontuan. **Energia izatea baldintza garrantzitsua da beste hainbat eskubide gauzatu ahal izateko eta, zentzu horretan, giza duintasunaren oinarritzko elementutzat hartu behar da.**

Energiarako eskubidea

Energiarako eskubidea beste eskubide batzuekin lotuta dago; izan ere, energia erabili ahal izateko, pertsonen duintasunarekin bateragarriak diren gutxieneko bizi-baldintzak bete behar dira. Europako markoan, energia eskuragarri izatea interes ekonomiko orokorreko zerbitzua dela ulertzen da³². Zerbait estatutan, hala nola Nikaraguan, Kongoko Errepublika Demokratikoan eta Maldiva uharteetan, energia oinarritzko eskubidea dela aitortu dute³³. Horri lotuta, Garapen Iraunkorrari

31 Maroko Afrikar Batasuneko kidea da 2017ko urtarrilaz geroztik.

32 Europar Batasuneko Oinarritzko Eskubideen Gutuneko 36. artikulua; Europar Batasuneko Justizia Auzitegia, Municipality of Almelo and others v. NV Energiebedrijf Ijsselmij, C-393/92. kasua, 1994.

33 Nikaraguako 1987ko Konstituzioa, 105. artikulua; Kongoko Errepublika Demokratikoko 2006ko Konstituzioa, 48. artikulua; Maldiva uharteetako 2008ko Konstituzioa, 23.g artikulua.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

buruzko Johannesburgoko Deklarazioaren 18. artikulua adierazten du giza duintasunaren oinarriko baldintza dela energia eskura izatea.

Eskubideen ikuspuntutik, energiarako eskubidea bizi-baldintza duinak lortzeko tresna dela ulertzen dugu. Hala, ikuspuntu horrek honako hauek identifikatzeko aukera ematen digu: (I) pobrezia energetikoa sortzen duten egiturazko kausak; (II) egoera jakin batean bidegabekeria energetikoa dagoela eta horrek eragin berezia duela pertsonengan; eta (III) erakundeen eta gizartearen egiturek ez dutela pobrezia energetikoaren konplexutasuna aitortzen eta, beraz, horrek desberdintasunak areagotzen dituela eta aukera kentzen diela pertsonen beren komunitateko alor ekonomiko, politiko, sozial eta kulturalen parte hartzeko, ekarpenak egiteko eta gozatzeko³⁴.

Giza eskubideen nazioarteko tresnen artean eskubide beregain gisa aitortuta egon ez arren, energiarako eskubidearen edukia erraz kokatu daiteke estatuen betebeharen artean: (I) errespetua, (II) babesa, (III) bermea eta (IV) ez diskriminatzea eta berdintasunaren printzipioa; eta eskubide ekonomiko, sozialen, ingurunearen eta kulturalen betebeharen zehatzen artean: (I) berehalako neurriak hartzea, (II) eskubideen oinarriko maila bermatzea, eta (III) aurrera egitea, eta atzera egitea debekatzea.

Energiarako eskubidea bermatzeak zerbitzu energetiko egokiak ziurtatzeko elementu nahikoak izan beharko lituzke, oinarriko 3 irizpideren arabera³⁵:

1. **Erabilgarritasuna:** horrek egokitzapena, erregularitasuna, jarraitutasuna eta fidagarritasuna bermatuko lituzke. Zerbitzu energetikoa emateak bizitza duina izateko oinarriko beharrezan ase behar ditu. Horren ondorioz, fakturak ezin ordaintzeagatik energia moztea debekatu behar da, deskonexioak zerbitzuen oinarriko nukleo horri eragiten baitio.

Eskuragarritasuna: energia-zerbitzuak berdintasunean oinarrituta eman behar dira, diskriminaziorik gabe. Horrek eskuragarritasun fisikoa eta ekonomikoa bermatzea esan nahi du (arrazoizko prezioa).

Kalitatea: erabilitako energia-iturriak ez dira kaltegarriak izan behar osasunarentzat, eta ez dute ingurumena kaltetu behar.

Hori guztia dela eta, eskubide horrek ekartzen du estatuek errespetatu, babestu eta bermatu egin behar dutela, berdintasunean eta diskriminaziorik gabe, eta hornidura nahikoa, erregularra, fidagarria, efizientea, segurua, berriztagarria eta jasagarria eman behar dutela³⁶. Modu horretara, energiarako eskubidea beharrezkoa da etxebizitza egokia izateko eskubidea ondo bermatuta izateko eta, era berean, funtsezkoa da bizi-maila egokirako eskubidea gauzatzeko.

34 R. GILLARD; C. SNELL; M. BEVAN, "Advancing an energy justice perspective of fuel poverty: Household vulnerability and domestic retrofit policy in the United Kingdom", *Energy Research & Social Science*, vol. 29, 2017, 54. or. Horrez gain, Emakumeen Kontrako Diskriminazio Era Guztiak Ezabatzeko Konbentzioko 14.2.h artikulua.

35 J. SING-HANG NGAI, "Energy as a Human Right in Armed Conflict: A Question of Universal Need, Survival, and Human Dignity", *Brooklyn Journal of International Law*, vol. 37, 2, 2012, 615. or. eta hurrengoak, 2017ko azaroaren 30ean begiratu, helbide honetan: <https://brooklynworks.brooklaw.edu/bjil/vol37/iss2/6>.

36 A. BRADBROOK; J. GARDAM, "Placing access to energy services within a human rights framework", http://muse.jhu.edu/journals/human_rights_quarterly/v028/28.2bradbrook.html, 2006, 2017ko abenduaren 6an begiratu, helbide honetan: <https://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/handle/2440/23003>.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

Bizi-maila egokirako eskubidea

Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Nazioarteko Ituneko (aurrerantzean ICESCR ituna, jatorrizko ingelesezko siglengatik) 11. artikulua arabera, pertsona guztiei errespetatu, babestu eta bermatu behar zaie bizi-maila egokia, eta horren barruan sartzeko diru elikadura, ura eta etxebizitza izateko eskubidea, eta bizi-kalitatea etengabe hobetzeko eskubidea³⁷. Eskubide horrek halaber barnebiltzen du eskubide ekonomikoak, sozialak, ingurunearenak eta kulturalak modu eraginkorren betetzea, eta lotura zuzena du bizitzarako eskubidearen interpretazio ez murriztaile batekin:

*[...]Funtsean, bizitzarako oinarrizko eskubideak barnebiltzen du, gizaki orok bizitza arbitrarioki ukatua ez izateko eskubideaz gain, **bizitza duina bermatzen dioten baldintzak ukatuak ez izateko eskubidea ere. Estatuaren eginkizuna da oinarrizko eskubide hori urra ez dadin beharrezkoak diren baldintzak sortzen direla bermatzea eta, bereziki, beren agenteek urratzen ez dituztela bermatzea.** (Guk nabarmendutako zatia)³⁸.*

Energia-burujabetza

Kontsumitzen den energiarekin lotutako alderdi guztiak kudeatzeko botere kontra-hegemonikoa erabiltzea da energia-burujabetza:

Pertsona, komunitate edo herri kontzientek energiaren ekoizpen, distribuzio eta kontsumoari buruzko erabakiak hartzeko eskubidea da, beren egoera ekologiko, sozial, ekonomiko eta kulturalari hobeto egokitu daitezten eta, betiere, bitarteko inori kalterik eragin gabe³⁹.

Autodeterminazio-eskubidea

Eskubide Zibil eta Politikoaren Nazioarteko Ituneko (aurrerantzean, ICCPR ituna, jatorrizko ingelesezko siglengatik) eta ICESCR ituneko lehenengo artikuluek herrien autodeterminazio-eskubidea aitortzen dute, eta adierazten dute horretarako herriek beren baliabide naturalak erabil ditzaketela, beren bizibideari uko egin beharrik gabe. Gainera, bi tresna horien xedapenek azpimarratzen dute autodeterminazio-eskubideak baliabide naturalekiko burujabetza barnebiltzen duela⁴⁰. Eskubide hori *erga omnes* betebeharra da (edonoren aurrean du eragina) eta bai kanpora begira (atzerriko erakunde kolonialistekin)⁴¹, bai barrura begira erabil daiteke, herriek eskubidea baitute beren estatus politikoa determinatzeko eta estatu-nazio sisteman zein nazioartean beren lekua zein den erabakitzeko⁴².

Autodeterminazio-eskubidearen *erga omnes* izaerak esan nahi du lurralde okupatuan gertatutako egoera ilegalak ez onartzera behartuta daudela Estatu guztiak⁴³. Zenbait irakaspen-teoriaren

37 EESKen Batzordea, 12. Txosten Nagusia, UN Doc E/C.12/1999/5, 1999; EESKen Batzordea, 15. Txosten Nagusia, UN Doc E/C.12/2000/4, 2000.

38 GIZA ESKUBIDEEN GORTE INTERAMERIKARRA, *Caso Villagrán Morales y otros vs. Guatemala. Fondo. 1999ko azaroaren 19ko epaia. C seriea, 63. zenbakia*, 144. paragrafoa.

39 XARXA PER LA SOBIRANIA ENERGÈTICA, "Definiendo la soberanía energética", *Ecologista*, 81. zenbakia, Uda, 2014, 2017ko abenduaren 4an begiratu, helbide honetan: http://www.odg.cat/sites/default/files/soberania_energetica-1.pdf.

40 NBEren 1803/1962 ebazpena.

41 Nazioarteko Justizia Auzitegia, Portugal vs. Australia, Ekialdeko Timorri buruzko ebazpena, 1995.

42 Herri Indigenen Eskubideei buruzko Nazio Batuen Adierazpena (2007), 3-26. artikulua. Ikus ere: Arraza-diskriminazioaren Kontrako Batzordearen 21. Txosten Nagusia (1996).

43 Nazioarteko Justizia Auzitegiaren Kontsulta-iritzia Palestinar Lurralde Okupatuan Eraikitako Harresiaren Ondorio Juridikoei Buruz, 2004.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

arabera, eskubide horrek *ius cogens* izaera du (Nazioarteko Zuzenbideko aginduzko araua). Horri lotuta, adierazten da pertsonen autodeterminazio-eskubidea babestu egin behar dela, estatu bat hala aitortua izateko baldintzak betetzen ez diren kasuetan ere⁴⁴.

Burujabetza politikoa eta lurraldekoa sostengatzen dituen autodeterminaziorik gabe, bizibidea lortzeko eta garapen ekonomiko, sozial eta kulturala izateko gaitasuna mugatuta dago eta, beraz, beste oinarrizko eskubide batzuk erabiltzea galarazten da. Autodeterminazio-eskubidea beste eskubideak erabili ahal izateko aurretiko baldintza da⁴⁵.

Nazioarteko Zuzenbide Humanitarioaren arabera, indar okupatzaileak arau humanitarioak urratuko lituzke okupazioa bultzatzeko, bere beharrak asetzeko edota bere egoera ekonomikoa hobetzeko erabiltzen duenean okupatutako lurraldea⁴⁶. Gerra garaian pertsona zibilei zor zaien babesari buruzko Genevako Laugarren Hitzarmeneko 64. artikulua arabera, indar okupatzaileak Genevako Hitzarmenen arauak aplikatu behar ditu okupatutako lurraldean.

Parte hartzeko eskubidea eta informazioa lortzeko aukera

Energiaren alorrean erabakitze eskubidea izateak esan nahi du pertsonen proiektuei buruzko informazioa eskura izan behar dutela, erabakiak hartzeko prozesuan parte hartzeko aukera izan behar dutela eta, horrez gain, beren eskubideak urratuak izatekotan, justizia eta ordain egokiak lortzeko mekanismoak erabiltzeko aukera izan behar dutela⁴⁷. Ildo berean, ICCPR ituneko 19.2 artikulua xedatzen duenez, pertsona orok du adierazpen askatasunerako eskubidea. Eskubide horrek barne hartzen du mota guztietako informazioa eta ideiak bilatu, jaso eta hedatzeko askatasuna, mugak kontuan hartu gabe, bai ahoz, bai idatziz, bai modu inprimatuan edo artistikoki, edota berak aukeratzen duen edozein modutara.

Erauzte edo esplotazio jarduera bat dagoenean (sektore energetikoan ere) informazioa eskuragarri izatea beharrezkoa da giza eskubideak erabili edo babestu ahal izateko⁴⁸. Beraz, ingurumen- edo ekonomia-politikei dagozkien auzi konplexuak sortzen direnean, lehenik eta behin, erabakiak hartzeko prozesuak ikerketa egokiak ekarri behar ditu, jarduera horien ondorioak aurretik ezagutu eta aintzat hartu ahal izateko⁴⁹. Autonomiarik gabeko lurraldeei dagokienez, Nazio Batuen Gutuneko 73. artikulua xedatzen du estatuek aitortu behar dutela lurralde horietako biztanleen interesak beste edozeren gainetik daudela dioen printzipioa, eta estatuek lurralde horietako biztanleen ongizatea sustatu behar dutela.

44 Hori izan da Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Batzordeak jarritako irizpidea palestinarrek itsasoko baliabideak erabiltzeko duten eskubideari buruz, beren jurisdikziopeko uretan dauden arrainak barne, eta Gazako zerrendako Ekonomia-eremu Eskusiboa barne. EESKen Batzordea, ICESCReko 16 eta 17. artikuluen arabera Israelen betebeharreari buruzko txostena, Doc. E/C.12/ISR/CO/3, 2011.

45 S. WILLCOX, "A Rising Tide: The Implications of Climate Change Inundation for Human Rights and State Sovereignty", *Essex Human Rights Review*, vol. 9, 1, 2012, 6. or.

46 Lurreko gerraren lege eta ohiturei buruzko Hitzarmena (1907) eta horren Araudia, 52 eta 53. artikulua.

47 INGURUMENAREN ARLOKO INFORMAZIOA ETA JUSTIZIA ESKURATZEKO ETA ERABAKIETAN PARTE HARTZEKO HITZARMENA (AARHUS HITZARMENA), 1998AN SORTUA. 2001EKO URRIAN SARTU ZEN INDARREAN. DOC UNTS 447.

48 GIZA ESKUBIDEEN GORTE INTERAMERIKARRA, *Pueblos indígenas. Comunidades afrodescendientes. Industrias extractivas. OEA/Ser.L/V/II. 47/15 dokumentua*, Washington DC, US, 2015, 114. paragrafoa, 2017ko azaroaren 29an begiratu, helbide honetan: <http://www.oas.org/es/cidh/informes/pdfs/IndustriasExtractivas2016.pdf>.

49 GIZA ESKUBIDEEN EUROPAKO AUZITEGIA, *Taşkın and Others vs. Turkey. Application no. 46117/99*, 2005, 119. paragrafoa.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

Enpresa transnazionalak erregulatzea

Lurrean kanpoko betebeharrak aplikatzea gakoa da enpresa transnazionalen botere korporatiboari mugak jartzeko. Izan ere, enpresa transnazionalak lurrean kanpoko betebeharrak bidez erregulazio juridikoa jartzeak⁵⁰ aukera ematen du giza eskubideen estandarrak erabiltzeko, bai estatuei, bai enpresei eskatu ahal izateko atzerrian jarduerak garatzean beharrezkoa den ardura izatea⁵¹. Horrez gain, enpresa horiei eta horien filialeei atzerrian egindako giza eskubideen urraketengatik erantzukizun zibila eta penala eskatzeko aukera ere ematen du. Labur esanda, gaur egungo testuinguruan giza eskubideen markoa bermatzeko bide bat da, eredu globalizatzaile, kapitalista eta patriarkalaren aurrean. Izan ere, eredu horrek:

Bortizkeria sortzen du baliabide naturalak ustiatzen diren lekuetan, komunitateen egitura soziala suntsitzen du, lan-eskubideak sistematikoki urratzen ditu... Multinazionalak beren jarduera egiten duten lekuetan egunerokotasunean aurkitzen ditugun praktiken adibide batzuk dira horiek⁵².

Alor horretan sortu diren araudi eta jurisprudentziak oso berriak dira⁵³. Nazio Batuetako giza eskubideen organoek horren inguruko iritzia azaldu dute, eta adierazi mota horretako betebeharrak eska daitezkeela (zehazki, ICCPR eta ICESCRen arabera estatuek dituzten betebeharrak)⁵⁴.

Lurrean kanpoko betebeharrak ezartzeak aukera ematen du enpresa transnazionalen jardueraren aurrean hainbat mekanismo jartzeko, hala nola kontrola, kontuak ematea edota biktimek justizia eta ordaina jasotzea⁵⁵. Horrek zeregin zehatzak ekarriko lizkieke estatuei:

50 Enpresa transnazionalen praktikak babesten dituen zigorgabetasunaren arkitekturari buruz gehiago jakiteko, edota mugimendu sozialek eraikitako alternatibetan sakontzeko, ikus: J. HERNÁNDEZ ZUBIZARRETA, *El Tratado Internacional de los Pueblos para el Control de las Empresas Transnacionales. Un análisis desde la sociología jurídica*, Observatorio de Multinacionales en América Latina - Paz con Dignidad, 2017.

51 A. RIDELL, "Human rights responsibilities of private corporations for climate change? The State as catalyst for compliance", in Ottavio Quirico, Mouloud Boumghar (arg.) *Climate Change and Human Rights. An international and comparative law perspective*, Routledge (Routledge research in International Environmental Law).

52 B. PLAZA, "El movimiento feminista frente al poder de las multinacionales", *La Marea*, 2015, helbide honetan begiratu: <https://www.lamarea.com/2015/07/03/el-movimiento-feminista-frente-al-poder-de-las-multinacionales/>.

53 Horren inguruan, ikus: BUSINESS & HUMAN RIGHTS RESOURCE CENTER, "Boletín Trimestral de Responsabilidad Legal Empresarial", 25. zenbakia, 2018ko urtarrila, 2018ko urtarrilaren 11n begiratu, helbide honetan: <https://business-humanrights.org/es/bolet%C3%ADn-trimestral-de-responsabilidad-legal-empresarial-%C2%A0n%C3%BAmero-25-enero-de-2018>. Ikus ere: Europar Batasuneko Justizia Auzitegia, C-386/08 kasuari buruzko ebazpena, 2010, 164. paragrafoa eta hurrengoak.

54 Horren inguruan, ikus: Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Batzordea, 12. Txosten Nagusia, 36-39 paragrafoak; EESKen Batzordea, 15. Txosten Nagusia, 30-36. paragrafoak; EESKen Batzordea, 19. Txosten Nagusia, 52-58. paragrafoak. Ikus ere: Haurren Eskubideen Batzordea, 16. Txosten Nagusia, 38-48. paragrafoak; Emakumeen Kontrako Diskriminazioa Ezabatze Batzordea, 28. Txosten Nagusia, 36. paragrafoa. Horretarako, honako hauek ere erabili dituzte: Nazio Batuen Gutuneko 55, 56 eta 103. artikuluetan ebatzitakoa; Nazioartean zilegi ez diren Gertakarietan Estatu batek dituen Erantzukizunei buruz NBeko Biltzar Nagusiak egindako ebazpeneko xedapenak; Nazioarteko Justizia Auzitegiaren Kontsulta-iritzia Palestinar Lurrean Okupatutako Erakundearen Ondorio Juridikoei Buruz; eta Estatuek EESKen alorrean dituzten lurrean kanpoko betebeharrak buruzko Maastrichteko printzipioak.

55 EESKen Batzordea, Amaierako Txostena: Txina, UN Doc. E/C.12/CHN/CO/2, 2014, 12. paragrafoa; EESKen Batzordea, Amaierako Txostena: Austria, UN Doc. E/C.12/AUT/CO/4, 2013, 11-12. paragrafoak; EESKen Batzordea, Amaierako Txostena: Norvegia, UN Doc. E/C.12/NOR/CO/5, 6. paragrafoa; Giza Eskubideen Batzordea, Amaierako Txostena: Koreako Errepublika, UN Doc. CCPR/C/KOR/CO.4 (2015), 11. paragrafoa.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

1. Legegintzan, arautegietan eta politika publikoetan hartzen diren neurri guztiez informatzea, bermatzeko enpresa transnazionalak eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak errespetatzen dituztela beren ekintza guztietan, baita atzerrian jarduten direnean ere, batez ere erauzteko sektorean eta lurraldeez jabetzea ekartzen duten ekintza komertzialetan⁵⁶.

Erregulazioa egiteko marko argia ezartzea, bermatzeko enpresak eta delako estatuko jurisdikzioan dituzten egoitza nagusiak direla legalki erantzuleak atzerrian kokatutako proiektuetan (batez ere mugaz haraindiko proiektuetan) giza eskubideak urratzeagatik. Bestalde, delako estatu horrek nazioarteko akordio bat (tratatuak eta komertziorako eta inbestitzeko akordioak) negoziatzen ari denean ere bermatu behar du giza eskubideak errespetatzen direla⁵⁷.

Delako estatuaren lurraldean jarduten diren edo kudeatzen duten enpresa eta filialen erantzukizun legala zehazteko neurri legal eta administratiboak hartzea⁵⁸.

Mekanismo eraginkorrak sortzea bermatzeko estatuen jurisdikziopean giza eskubideen estandarrak errespetatzen direla –bereziki atzerrian jarduten denean–, eta baliabide legalak eskaintzen dituen marko legala garatzea, aipatutako enpresen jarduerak pertsonen eskubideak urratuz gero, pertsona horiek justizia eta ordaina jaso ahal izateko⁵⁹.

IV. Akusazioaren arrazoi partikularrak

Bi kasuetako gertakariak ikuspuntu feminista batetik begiraturaz gero eta eskubideak kontuan hartuz gero, ondoriozta dezakegu ez Espainiar Estatuak, ez Marokoko Estatuak, ez dituztela nazioarteko betebeharrak bete, bizi-maila duina izateko eskubidearen markoan energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea errespetatu, babestu eta bermatu behar zutenean.

Saharar herriaren kasuari dagokionez

Aurretik azaldutako guztia dela eta, ondorioztatzen dugu Marokoko Estatu Mendebaldeko Saharan energia berriztagarrien instalazioak jartzearen erantzule dela, enpresa transnazionalak baliabideak ustiatu eta espoliatzeko baimenak eman baitizkie:

1. Marokok mantentzen duen okupazioak Nazioarteko Zuzenbide Humanitarioa urratzen du, saharar lurraldea erabiltzen baitu bere egoera ekonomikoa hobetzeko eta gune horretan okupatzaile gisa duen indarra mantentzeko.

Mendebaldeko Saharako baliabide naturalak sahararren oniritzi eta baimenik gabe erabiltzeko herrien autodeterminazio-eskubidea urratzen du, sahararrei bizibidea ukatzen baitie, eta beren antolamendua eta estatus politiko-juridikoa ezartzeko aukera galarazten baitie.

Okupazio ilegala mantentzeak eta baliabide naturalak espoliatzeak giza eskubide ugari urratzea ekartzen dute, hala nola biltzeko, adierazteko, manifestatzeko eta mugitzeko askatasuna

56 EESKen Batzordea, Gaien Zerrenda: Erresuma Batua, UN Doc. E/C.12/GBR/Q/6, 2015, 2. paragrafoa.

57 EESKen Batzordea, Amaierako Txostena: Taiwan, UN Doc. E/C.12/THA/CO/1-2, 2015, 12. paragrafoa.

58 EESKen Batzordea, Amaierako Txostena: Txina, UN Doc. E/C.12/CHN/CO/2, 2014, 13.b paragrafoa.

59 Giza Eskubideen Batzordea, Amaierako Txostena: Kanada, UN Doc. CCPR/C/CAN/CO/6, 6. paragrafoa.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

mugatzea, bazterketa ekonomikoa eta laneko eskusioa egitea, identitate kulturala ukatzea, giza eskubideak defendatzen dituztenak kriminalizatzea eta, horrez gain, derrigorrezko desagertzeak, atxiloketa bidegabeak, sexu-bortizkeria eta derrigorrezko lekualdatzeak burutzea.

Horrez gain, Espainiar Estatuak ere du erantzukizuna, 1963an Nazio Batuen Biltzar Orokorra hartutako neurriak ez betetzeagatik, eta 1975eko Madrilgo Akordioetan Mendebaldeko Sahara deskolonizatze adostutako prozesua ez burutzeagatik. Azkenik, bi estatuak erantzukizuna dutela ezartzen dugu, enpresa energetikoak (hala nola Siemens eta Gamesa) ez erregulatu, ikertu eta zigortzeagatik, Mendebaldeko Saharan egiten duten jarduna dela eta.

Rosa, Santiago eta haien alabaren kasuari dagokionez

Aurretik azaldutako guztiagatik, Espainiar Estatuak eta Nafarroako Foru Erkidegoa erantzuleak direla ezartzen dugu, aipatutako familiak pobrezia energetikoa bizi duelako eta energiarako eskubidea urratu diotelako:

1. Horrek familiaren osasunean eragin du: ezintasuna, estutasuna eta lotsa eragin dizkie, mozketaren abisuaren zain zeudenean izandako ziurgabetasunaren ondorioz. Era berean, horrek ahultasun handiagoa ekarri die arnasteko arazoan, gripeen eta hotzerien aurrean energia erabili ezin izateagatik, ezin izan dituzte elikadura eta argiztapen egokiak izan eta, gainera, horrek guztiak bereizketa eta eskusio sozialaren sentimenduak eragin dizkie.

Fakturak zatika ordaindu ahal izateko, ezin izan dute dirua oinarrizko beharrezko asetzeko erabili.

Rosak hainbat oztoporri egin behar izan zien aurre Nafarroako Foru Erkidegoko babes sozialerako mekanismo instituzionalen laguntza jaso ahal izateko.

Nafarroako Foru Erkidegoak ez zuen Iberdrolarekin duen hitzarmena aplikatu.

Horrez gain, Iberdrolak ere erantzukizuna duela ezartzen dugu, erabilgarri eta eskuragarri duen kalitatezko hornidura ez emateagatik, nazioartean gai honi buruz definituta dauden giza eskubideak errespetatu ordez.

V. Auzitegiari eskatutako erabakiak

Akusazio-idazki honetan garatutako izatezko eta zuzenbidezko argumentuak kontuan hartuta, Herri Auzitegiari eskatzen diogu energia eta energia-burujabetza izateko eskubidea aitortzea, eta bereziki:

Saharar herriaren kasurako

1. Marokoko Estatuak eta Espainiar Estatuak saharar herriaren eskubideak urratzen dituztela ebaztea, saharar herriak bere baliabideak erabiltzeko duen eskubidea urratzen baitute, baita bere lurraldeko jardura ekonomikoen inguruan erabakitzearen eskubidea ere. Eskubide horiek lotura zuzena dute beste eskubide batzuekin, hala nola bizitza duina izatea, osasun eta osotasun pertsonala izatea, autodeterminazioa eta identitate kulturala izatea, politikoki informatu, elkartu eta parte hartu ahal izatea, berdintasuna izatea eta ez diskriminazioa, eta justizia lortu ahal izatea.

Eredu energetikoaren ardatzeko akusazio-idazkia:

Energia eta energia-burujaetza izateko eskubidea, bizi-maila duinerako eskubidearen markoan.

Energiaren sektoreko enpresa transnazionalak okupatutako lurraldeko jardueren erantzule direla ebaztea.

Oro har, proiektu guztiak bertan behera uztea eskatzea eta, bereziki, lurralde okupatuan, sektore energetikoan garatzen ari direnak.

Saharar herriaren autodeterminazio-eskubidea aitortzea eta independentzia lortzeko aukera emango dion erreferendumari ekitea.

Banakako eta kolektiboarentzako neurrien bidez, genero perspektibadun ordain osoa ematea:

Kalte material eta immaterialak konpontzea: ahal den heinean, okupazioa gertatu aurretik zegoen egoerara itzultzea.

Asetze neurriak ematea: saharar herriaren oinarrizko beharrizanak asetzea.

Egoera sortu zuten gertakariak errepikatuko ez direla bermatzeko neurriak jartzea: gertatutakoari buruzko egia aitortzeko ekitaldi publikoak egitea.

Rosa, Santiago eta haien alabaren kasurako

1. Espainiar Estatuak energiarako eskubidea urratzeagatik duen erantzukizuna ebaztea. Eskubide horrek harreman zuzena du honako eskubide hauekin: bizi-maila eta etxebizitza egokiak izatea, osasuna eta osotasun pertsonala izatea, berdintasuna izatea eta ez diskriminazioa, informazioa izatea, parte hartu ahal izatea, justizia lortu ahal izatea eta haurrek babes berezia jasotzea.

Nafarroako Foru Erkidegoko agintarien erantzukizuna ebaztea, pobrezia energetikoa dutenei laguntzera bideratutako gizarte-laguntzaren funtsa behar den arretaz ez banatzeagatik.

Iberdrolaren erantzukizuna ebaztea, pobrezia energetikoaren kasuengatik.

Energiarako eskubidea eska eta justifika daitekeen eskubide beregaina dela aitortzea.

Banakoei eta kolektiboari ordain osoa emateko neurriak jartzea, familia-unitateko pertsona bakoitzaren beharrizanak kontuan hartuta, eta bereziki Rosaren kasuan:

Kalte material eta immaterialak konpontzea: ahal den heinean, 2010 urtearen aurretik zegoen egoerara itzultzea, orduan hasi baitzen haien pobrezia energetikoaren egoera.

Asetze neurriak ematea: familia-unitatearen oinarrizko beharrizanak asetzea, bereziki osasun arloan eta baliabide ekonomikoak eskuratzeari dagokionez.

Egoera sortu zuten gertakariak errepikatuko ez direla bermatzeko neurriak jartzea.